

*Dr. Jana Goriup, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta,
jana.goriup@uni-mb.si*

*Urška Oblak, Osnovna šola Franca Rozmana-Staneta Maribor,
urska.oblak@gmail.com*

Nekateri sociološki vidiki problematike žensk v znanosti med delom in družino v slovenski družbi

Izvirni znanstveni članek

UDK 316.346.2:305-055.2(497.4)

POVZETEK

V sodobni družbi mnogi lik ženske še vedno povezujejo s predsodki, ki žensko utesnjujejo in ji jemljejo motivacijo za kakovostno delo. Še posebej zato, ker obstajajo določene dejavnosti, ki jih ženska po mnenju okolja ne zna ali ne zmore dovolj dobro opraviti. Med zadnje zaradi stopnje izobrazbe in količine dela prištevamo tudi področje znanosti. Podrobneje smo raziskali in preučili položaj žensk v znanosti in v družinskem okolju v sodobni slovenski družbi. Osredotočili smo se zlasti na njihov položaj, ki ga še vedno zaznamujeta diskriminacija in neenakost. Vsa ta področja so pomembna, da družba ne izgublja intelektualnega potenciala žensk. Pri tem smo upoštevali dejstvo, da so v primerjavi s preteklostjo sedaj ženskam dopuščene nove vloge in možnosti javnega delovanja, a le ob ohranjanju tradicionalnih nalog. Prav zaradi tega lahko trdimo, da so ženske v znanstveni sferi spolno diskriminirane.

Ključne besede: ženske, znanost, delo, družina, usklajevanje, diskriminacija, neenakost

Some Sociological Aspects of Women in Science Being Divided between Work and Family in Slovene Society

ABSTRACT

In present-day society the image of a woman is still linked to prejudice that restricts women and steals their motivation for quality work performance. Especially because the environment is of opinion there are certain activities that a woman is incapable of doing or unable to do them good enough. Science is one of the spheres where – for the level of education and the quantity of work – this holds true. Our aim was to research and study the position of women in science and in family environment in contemporary Slovene society. We focused largely on their present position which is still denoted by discrimination and inequality. All these fields are extremely important in light of society not losing the intellectual potential of women. Within the framework of this thesis, a research was made which determined the position of women in science in our country. On the other hand, we have to consider the fact that in comparison with the past, women are nowadays allowed new roles and possibilities of public activity, but only providing they carry out their traditional functions. That is why we can assert that women in science are sexually discriminated.

Key words: women, science, work, family, coordination, discrimination, inequality

Namesto uvoda

Dejstvo je, da v današnji postmoderni družbi mnogi lik ženske še vedno povezujejo s predsodki, ki žensko utesnjujejo, demotivirajo in celo ponižujejo. Še posebej zato, ker obstajajo določene dejavnosti, ki jih ženska po mnenju okolja ne zna ali/in ne zmore dovolj dobro opraviti. Med zadnje zaradi visoke zahtevnosti in kakovosti, količine dela ter stopnje izobrazbe prištevamo tudi področje znanosti.

Usklajevanje obveznosti med delom in življenjem doma je tako v današnjem času izjemnega pomena, saj so zaradi asimetrične delitve družinskega dela ženske na področju znanosti v težjem položaju kot moški, njihove znanstvene kariere pa ovirane. Kljub temu da ženske zaradi lastnega preživetja ali svojega uspeha opravljajo delo, ki je plačano, še zmeraj ostane tisto neizživeto, tisti občutek, da ženska ni prava ženska, če ne postane (tudi še) mati.

Ženske v svetu dela

Zgodovina dela žensk se ni začela šele z industrijskimi časi, saj je žena poleg vloge v družini opravljala še dela na polju, vrtu in pri živini. Ne glede na vse pa je bila še vedno od moža vzdrževana oseba. Takrat delo žensk ni bilo ustrezno vrednoteno. Cenili so le njeno »dolžnost«, da je rodila otroke. Ženske so možnost zaposlitve pridobile šele s prvo industrijsko revolucijo, ko so se potrebe po delavcih izredno povečale. Toda takrat je bilo delo namenjeno le neporočenim ženskam, saj je za poročene veljalo, da žena – mati spada samo v družino, ker bi se na delovnem mestu lahko preveč izčrpala, zaradi česa pa bi trpeli mož in otroci.

Prevladovalo je prepričanje, da »poročena žena ne spada v službo. Njeno mesto je od oltarja domov, kjer naj posveti svoje moči raje gospodinjstvu, vzgoji otrok in skrbi za zadovoljstvo moža« (Jogan, 1986, str. 48). Čeprav so si ženske pridobile legalne možnosti za spremembo svojega socialnega položaja, saj so dobile volilno pravico, možnost izobraževanja, enakopravnost v starševstvu in še kaj, je bila večina žensk v tem času doma in ekonomsko odvisna od moža. Čeprav so bili moški tako edini hranilci oz. vzdrževalci družine, so ženske s svojim neformalnim delom odločilno vplivale na možnosti preživetja družine (Černigoj Sadar, 2000). Žal pa še vedno velja, da na aktualni položaj žensk v svetu plačanega dela negativno vpliva, da:

- so ženske slabše plačane od moških,
- poklici, v katerih začnejo množično prevladovati ženske, dobijo temno prihodnost, saj se poklici, ki se feminizirajo, spustijo navzdol po statusni lestvici; tam zaposleni imajo tako slabše plače, manjši družbeni ugled in vpliv ter manjše možnosti napredovanja,
- še vedno obstaja delitev na tipično moške in tipično ženske poklice, torej delitev na poklice, ki so že po »naravi« primernejši za moške ali ženske (Žnidaršič Žagar, 2007, str. 20).

Joganova (2007) poudarja, da so si ženske dvojno vlogo izbrale kot lažjo pot, da ne bi spreminjale tradicionalne patriarhalne družine. Tako so si raje naložile novo breme, kot pa da bi spremenile medsebojne odnose. Ta razlaga je smiselna, vendar ne popolnoma sprejemljiva, ker ženske tudi pred zaposlovanjem zunaj doma niso bile popolnoma samostojne in niso določale svojega dela in življenja, saj so skozi celotno zgodovino živele v senci odločitev moškega. Res pa je, da je bila ženskam ta njihova »dvojna vloga« vsiljena, saj je ustrezala nosilcem moči, torej moškim, za katere je bilo žensko delo le dodajanje k njihovi »naravni« vlogi. Navedeno pa je le prispevalo k repatriarhalnosti, ki je v tradicijo še danes zasidrana tako, da se še vedno srečujemo s pristajanjem na samoumevnost »tradicije« v moško vladani znanosti in celo družbi.

Ženske v znanosti

Kirn (2000) navaja, da odkar obstaja znanost, obstajajo tudi ženske v znanosti. Kakšna pa sta bila vloga žensk v znanosti in njihov položaj, pa je bilo neposredno povezano s položajem žensk v sami družbi in tudi s prevladujočim tipom odnosov med spoloma. Poleg tega ne smemo spregledati tudi dejstva, da so imeli tudi sami znanstveniki zadržke in predsodke do vstopa žensk v znanstveno univerzitetno izobraževanje, do njihovega zaposlovanja v znanosti ter njihovega poklicnega napredovanja in prevzemanja vodstvenih funkcij v znanstvenih institucijah in organizacijah. Takšen odnos znanstvenikov je bil pogojen z globalnimi razmerami, ki so vladale v družbi, toda ni bil vsiljen avtonomiji univerz. Tako je moški znanstveni svet prevzel in v znanstveno okolje prenesel razne stereotipe in vrednotne premise do žensk iz širšega dominantnega patriarhalnega družbenega okolja. To bistvo predsodkov in stereotipov se dolgo ni spremenilo, v svetu znanosti so se oboji le nekoliko omilili in spremenili. Vstopanje žensk v akademsko izobraževanje in znanstveno delovanje ponekod še danes poteka v okoliščinah, v katerih se le počasi razkrajajo značilnosti dolgotrajne spolne delitve dela, kjer je ženska bila in je še podrejena. Takšna moškosrediščno določena hierarhija med spoloma, kjer so ženske podrejene, se je reproducirala kot strukturni pojav na vseh področjih urejanja medčloveških odnosov in še danes vpliva na zaposlovalno in tudi napredovalno politiko, čeprav v manjši meri kot nekoč.

Žal ugotavljamo, da so ženske v znanosti socialna manjšina, saj v znanosti prevladujejo moški znanstveniki, število znanstvenic pa se z izpostavljenostjo in večjo odgovornostjo delovnega mesta manjša. Vertikalna spolna segregacija je prvi jasen dokaz, kar pa povezujemo tudi z relativno kratkotrajno možnostjo univerzitetnega izobraževanja žensk. Znano je, da so bile ženske skozi dolgo zgodovino resnično izključene iz teh stopenj izobraževanja. Na slovenskem ozemlju, takrat pod Avstro-Ogrsko, so ženskam vrata na univerze odprli šele leta 1897, pa še to le izjemoma in delno. Kljub temu da so v tistem času še zmeraj poudarjali škodljivost »duševnega« dela za ženske, je takrat študij končalo tudi nekaj Slovenk. Dobrih dvajset let kasneje, leta 1919, pa smo Slovenci že ustanovili lastno Univerzo v Ljubljani, kjer se je na dodiplomske študijske programe iz leta v leto povečeval delež vpisanih študentk (Jogan, 2007). Poleg teh dveh razlogov pa je v slovenski postmoderni družbi še mogoče zaslediti pojave pomanjkanja vzornic. Opazili smo, da se slovenske znanstvenice v današnjem času v medijih ne kažejo tako pogosto kot njihove kolegice iz gospodarstva ali političarke, ki še posebej (odmevno) izstopajo. Tako ljudje dobijo občutek, da ženske na določenih področjih sploh niso zastopane, in tako iz tega izhaja tudi splošno prepričanje, da so ženskam možnosti za osebni razvoj in poklicno kariero realno manj dostopne kakor moškim.

Dandanes družba dojema, da postati znanstvenica hkrati pomeni sprejeti slabše plačani položaj znotraj znanstvene sfere. To pomeni, da ženska sprejme dvojno breme pri vzdrževanju zdravega ravnotežja med zasebnim življenjem in delom, ob

tem pa še prikrito pričakovanje, da omenjene prepreke sodijo v zasebnost, zato se jih v javnosti ne priznava in zanje ne išče rešitve. Po ocenah Joganove (2001) problem nastane, kadar se lotimo načinov vključevanja žensk v javni prostor, ki je praviloma potekal po seštevalnem načelu: tradicionalna + nova vloga, tako da gre za pogojno vključevanje v javni prostor. To pa z drugimi besedami pomeni, da ženske lahko opravljajo javne funkcije, vendar le, če se ob tem zavedajo svoje primarne vloge (biti mati) in jo tudi opravljajo. Takšen model je v današnjem času še vedno samoumeven v organizaciji življenja. Zato ob vključevanju žensk v znanosti ne moremo mimo seksizma in androcentrizma. Seksizem je beseda, s katero označujemo nadvlado oz. vladanje enega spola nad drugim. Joganova (2001) navaja natančno definicijo seksizma, ki »je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol« (str. 1). In v sodobni postmoderni družbi prevladuje določena vrsta seksizma, tj. androcentrizem oz. moškosrediščnost, ki se je skozi stoletja utrjevala s strogo delitvijo prostorov in družbenih vlog ter osebnostnih identitet na žensko in moško.

Usklajevanje plačanega dela v znanstvenem raziskovanju z družinskim in partnerskim življenjem

Na odprtem forumu evropske znanosti, ki je potekal avgusta 2004 v Stockholmu, se je *Sekcija o spolih* ukvarjala z vprašanjem »Ali je znanstvenikom dovoljeno imeti otroke?«. Na podlagi empiričnih raziskav so za svetovne mreže na predlog slovenske znanstvenice zasl. prof. dr. Joganove (2007) zaključili z odgovoroma:

- za znanstvenike »DA« brez zadržkov in tveganja za lastno kariero;
- za znanstvenice načeloma tudi »DA«, toda z velikim tveganjem za njihovo kariero in predvsem na lastno odgovornost.

Odgovora se za našo razpravo sprva zdita popolnoma absurdna. Kdo pa lahko sodi o organizaciji življenja in o ustvarjanju družine? Toda po tehtnem premisleku ugotovimo, da je navedeno resnično, ker še obstajajo zametki slike stereotipne ženske, s točno določeno vlogo v družbi. Ker (bi) mora(la) biti njena prvotna skrb skrb za družino, ki jo je ženska ponotranjila že v zgodnjem otroštvu, mora zato svoje lastne želje in inspiracije postaviti v ozadje potreb svojih otrok in, seveda, tudi partnerja. To pojasnjuje, zakaj je ženskam toliko težje sprejeti kompromis med zasebnim in profesionalnim življenjem, če ji je na voljo vodilni položaj. Prisotna je bojazen, da ji ne bo uspelo v poklicni karieri ter poleg tega še uskladiti obveznosti in dolžnosti v družini, kar od nje zahteva »institucija« materinstva. Prav zato ženske enostavno nerade tvegajo toliko, če pa kljub temu vztrajajo v poklicni sferi in napredovanju, jih pogosto navdaja občutek krivde, da so »prevarale« in »opeharile«

svojo družino ter da so tako družinske člane prikrajšale za nekaj posebnega. To je prav gotovo tudi glavni razlog za mnoge nesrečne ženske, ki se počutijo, da so zaradi poklicnega uspeha propadle v zasebnem življenju.

Toda nesporno je, da sta prav zaposlitev in zaposlitvena stabilnost najpomembnejša dejavnika za oblikovanje partnerskih gospodinjstev in formiranje družin. Nasprotno pa ima tudi družinsko življenje pomemben vpliv na položaj posameznikov in zlasti žensk na trgu delovne sile. Čeprav družinsko življenje in zaposlovanje vzajemno vplivata drug na drugega, pa njuna optimalnost rezultira v usklajevanju med njima. Zadnje je v zadnjih desetletjih vse bolj pereča problematika na ravni socialnih politik, zato je, tako v Sloveniji kot v tujini, vse bolj raziskovana. Zato Joganova (2006) ugotavlja, da znanstveniki, ki niso mobilni ali zaradi družinskih obveznosti ne morejo biti, danes niso tako visoko cenjeni kot drugi znanstveniki. In ker se danes od žensk običajno še vedno pričakuje, da bodo prevzele skoraj celoten delež odgovornosti za družino, jih (ženske osebno in njihove kariere) to toliko bolj prizadene.

Z obstoječim stanjem žensk v znanosti v naši državi ter z mnogimi predlogi, kako to stanje izboljšati, bi lahko bili zadovoljni, vendar se predlagano, žal, ne uresničuje tako in v tolikšni meri, kot bi se moralo. Vse krivde ne želimo zvaliti le na oblast in državne institucije, zato naši predlogi posegajo tudi na bolj intimna področja, področja delitve dela med partnerjema in podobno, kjer se mora vsak par organizirati tako, da ne bo trpelo ne plačano ne družinsko delo ter s tem družina.

Raziskava med ženskami v znanosti

Ker ženske v znanosti v slovenski družbi veliko časa posvečajo svojemu delu oz. svoji akademski karieri, zaradi česar so potrebni posebni dogovori pri skrbi za gospodinjstvo in družino ali s partnerjem ali z drugimi osebkami, ki nudijo pomoč, smo izvedli raziskavo, s katero smo želeli ugotoviti:

- kako ženske v znanosti organizirajo življenjske naloge v svojem gospodinjstvu in družini;
- kakšen je pogled žensk v znanosti na njihov položaj in na pojave v današnji družbi;
- kako bi lahko družba ter institucije, v katerih so ženske zaposlene, po njihovem mnenju pripomogle k izboljšanju njihovega položaja.

Pri omenjenih vidikih nas je glede na relevantnost spremenljivke zanimal obstoj razlik glede na: starost, delovno mesto oz. položaj, ki ga ženska v instituciji zaseda, in starost otrok. Podatke za vse spremenljivke smo dobili z anketnim vprašalnikom.

Metodologija

Uporabili smo deskriptivno in kavzalno neeksperimentalno metodo empiričnega družboslovnega raziskovanja.

Raziskovalni vzorec

Raziskovali smo na neslučajnostnem priložnostnem vzorcu 103 žensk, ki so zaposlene v znanosti, in sicer v naslednjih institucijah: v okviru Univerze v Mariboru so bile v raziskavo zajete ženske iz Ekonomsko-poslovne, Filozofske, Pedagoške in Medicinske fakultete, Fakultete za naravoslovje in matematiko ter Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo; ženske, zaposlene na Visoki poslovni šoli Doba Maribor; ženske iz Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani ter ženske, zaposlene na Inštitutu Jožef Štefan, Pedagoškem in Kemijskem inštitutu ter na Inštitutu za varovanje zdravja.

1	f	f %
manj kot 30 let	8	7,7
31–40 let	46	44,7
41–50 let	29	28,2
51–60 let	15	14,6
več kot 60 let	5	4,8
Skupaj	103	100

Tabela 1: Število (f) in strukturni odstotki (f %) žensk po starosti

V anketi so sodelovale 103 ženske, čeprav smo razposlali 200 anketnih vprašalnikov. Skoraj polovica anketiranih je bila stara med 31 in 40 let. Najmanj je bilo starejših od 60 let in mlajših od 30 let.

Večina anketiranih žensk zaseda delovni mesti docentke (22,3 %) in izredne profesorice (23,3 %). Veliko (16,6 %) je tudi teh, ki so obkrožile možnost drugo, kjer so na dodatno črto zapisale svoj naziv. V največji meri so bile to strokovne sodelavke. 12,6 % žensk zaseda mesto asistentke in enak odstotek mesto lektorice. Najmanj je predavateljic, samo 3 oz. 2,9 %.

Največ anketirank ima osnovnošolske otroke ali (še) nima otrok. Veliko jih ima predšolske ali samostojne otroke. Najmanj anketirank pa ima srednješolske otroke.

2		f	f %
	predavateljica	3	2,9
	višja predavateljica	6	5,8
	lektorica	13	12,6
	asistentka	13	12,6
	docentka	23	22,3
	izredna profesorica	24	23,3
	redna profesorica	4	3,9
	strokovna sodelavka	17	16,6
	Skupaj	103	100

Tabela 2: Število (f) in strukturni odstotki (f %) po delovnem mestu

3		f	f %
	predšolski	19	18,4
	osnovnošolski	28	27,2
	srednješolski	6	5,8
	višja, visoka ali uni	8	7,8
	samostojni	13	12,6
	nimam otrok	29	28,2
	Skupaj	103	100

Tabela 3: Število (f) in strukturni odstotki (f %) po starosti otrok

Postopki zbiranja podatkov

Vsebinsko-metodološke značilnosti inštrumentov

Anketne vprašalnike smo poslali po pošti. Vprašalnik je vseboval tri socio-demo-grafska vprašanja (o objektivnih dejstvih), kot so starost anketirancev, delovno mesto in starost otrok, ter vprašanja o organiziranosti družinskega življenja, o ovirah za napredovanje in samem napredovanju žensk znanstvenic, o pogledu na današnji položaj žensk v znanosti in morebitnih predlogih za spremembe le-tega. Vprašanja

so bila odprtega (9) in polodprtega tipa (15, 17), dve vprašanji zaprtega tipa z možnostjo dopolnitve (11, 13), druga vprašanja pa zaprtega tipa. Raziskovalne hipoteze so bile izražene implicitno v obliki raziskovalnih vprašanj o odvisnih zvezah oziroma razlikah. Spremenljivke: starost, delovno mesto, nega in vzgoja otrok, gospodinjstva in družinska opravila, strinjanje s stališči, ki predstavljajo določen pogled na položaj žensk, ocena o izključenih možnostih pristranskosti zaradi spola, enake možnosti žensk in moških za napredovanje, ocena splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi in potreb po spremembah.

Merske karakteristike anketnega vprašalnika

Veljavnost anketnega vprašalnika smo zagotovili s pregledom ustrezne literature; zanesljivost z natančnimi navodili in enopomenskimi specifičnimi vprašanji; objektivnost pa z večinoma zaprtimi tipi vprašanj, pri katerih nismo mogli spreminjati informacij s subjektivnim presojanjem.

Postopki obdelave podatkov

Podatke, zbrane z vprašanji zaprtega tipa, smo tabelarično prikazali z navedbo absolutnih (f) in relativnih frekvenc ($f\%$). Rezultate smo obdelali s statističnim programom SPSS. Za preizkušanje odvisnih zvez med spremenljivkami smo uporabili χ^2 -preizkus. Odgovore na vprašanje odprtega tipa smo signirali in kategorizirali, kategorije rangirali po pogostosti njihovega ponavljanja ter jih, urejene tabelarično, prikazali.

Rezultati podatkov in njihova interpretacija

Organizacija gospodinjskega in družinskega življenja

Anketiranke smo spraševali po povprečjih ur, ki jih porabijo za posamezne aktivnosti. Ugotovili smo, da v času delovnika dnevno v povprečju največ časa porabijo za plačano delo, in to kar 9,7 ure. Kar 2,3 ure dnevno pa anketiranke v povprečju porabijo za družinsko delo, kamor vključujemo delo z otroki in skrb ter nego za njih ter partnerja, medtem ko za gospodinjska opravila anketiranke porabijo v povprečju 1,9 ure na dan. Zlasti presenetljiv in hkrati spodbujajoč je podatek o obsegu družinskega dela, saj so mu anketiranke kljub napornemu delovniku v službi zmožne posvetiti toliko časa. Najmanj časa anketiranke dnevno porabijo za svoj prosti čas, v povprečju samo 1,2 ure. To ni posebej presenetljivo, saj je veliko anketirank odgovorilo, da prostega časa med delovniki sploh nimajo.

Ugotavljamo, da skrbi za gospodinjsko delo več časa namenijo mlajše anketiranke kot starejše, kar je razumljivo, saj so starejše manj obremenjene, ker imajo večinoma že starejše ali celo odrasle otroke, ki lahko pomagajo pri gospodinjskih opravilih.

Tako gospodinjstvu največ časa namenijo anketiranke z mlajšimi otroki. Ugotovili smo tudi, da se obseg gospodinjskega dela niža z višanjem akademskega naziva, saj anketiranke z višjimi nazivi gospodinjstvu namenijo manj časa kot anketiranke z nižjimi nazivi. Sklepamo, da zato, ker imajo anketiranke z nižjimi nazivi praviloma mlajše otroke v primerjavi s tistimi z višjimi nazivi. Hkrati pa ugotavljamo, da družinskemu delu najmanj časa namenijo asistentke, kar je pričakovano, saj so to večinoma mlajše ženske, ki še nimajo otrok in jim tako skrb za družino ne vzame časa.

Ugotovili smo tudi večje razlike v času, ki ga anketiranke porabijo za plačano delo glede na delovno mesto – anketiranke z višjim akademskim nazivom plačanemu delu namenijo več časa.

Anketiranke smo spraševali tudi po opravljanju posameznih dejavnosti v družini. Dobljene rezultate prikazujemo v tabeli 4.

	Večinoma opravijo ženske		Večinoma opravijo moški		Večinoma opravita oba enako	
	f	f %	f	f %	f	f %
7 kuhanje	70	68,0	4	3,9	29	28,1
8 nakupi	56	54,3	5	4,9	42	40,8
9 čiščenje	73	70,9	0	0	30	29,1
10 denar	33	32,0	10	9,7	60	58,3
11 popravila	5	4,9	65	63,1	33	32,0
12 nega	47	45,6	0	0	56	54,4
13 vzgoja	25	24,3	0	0	78	75,7
14 šolska pomoč	40	38,8	0	0	63	61,2

Tabela 4: Opravljanje domačega dela po spolu

Če dobljene empirične rezultate strnemo, ugotavljamo, da anketiranke večinoma kuhajo, nakupujejo, čistijo dom ter negujejo otroke. Tako so anketiranke kljub zaposlenosti v službi in skrbi za družino še zmeraj nepogrešljive pri nujnih dejavnostih, ki zadevajo otroke. Po navedbah anketirank moški večinoma opravljajo le manjša popravila v hiši ali zunaj nje oz. stanovanja. Oba partnerja enako skrbita le za denarne zadeve, za vzgojo otrok in njihove šolske zadeve.

7-14	2		Preda- vateljica		Višja preda- vateljica		Lektorica		Asistentka		Docentka		Izredna profesorica		Redna profesorica		Drugo			
			f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
7 Kuhanje $\chi^2 = 38,196$; $g = 14$; $P = 0$		Ženske	0	0	5	83,3	12	92,3	12	92,3	19	82,6	14	58,3	1	25	7	41,2		
		Moški	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	16,7	0	0	0	0		
		Oba	3	100	1	16,7	1	7,7	1	7,7	4	17,4	6	25	3	75	10	58,8		
8 Nakupi $\chi^2 = 34,539$; $g = 14$; $P = 0,002$		Ženske	1	33,3	6	100	8	61,5	8	61,5	18	78,3	8	33,3	1	25	5	29,4		
		Moški	0	0	0	0	0	0	2	15,4	0	0	4	16,7	0	0	0	0		
		Oba	2	66,7	0	0	5	38,5	3	23,1	5	21,7	12	50	3	75	12	70,6		
9 Čiščenje $\chi^2 = 12,788$; $g = 7$; $P = 0,077$		Ženske	3	100	6	100	10	76,9	8	61,5	20	87	16	66,7	3	75	9	52,9		
		Moški	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
		Oba	0	0	0	0	3	23,7	5	38,5	3	13	8	33,3	1	25	8	47,1		
10 Denar $\chi^2 = 49,398$; $g = 14$; $P = 0$		Ženske	0	0	2	33,3	2	15,4	5	38,5	18	78,3	1	2	0	0	4	23,5		
		Moški	0	0	0	0	3	23,1	3	23,1	0	0	3	12,5	1	25	1	5,9		
		Oba	3	100	4	66,7	8	61,5	5	38,5	5	21,7	20	83,3	3	75	12	70,6		

7-14	2	Predavateljica		Višja predavateljica		Lektorica		Asistentka		Docentka		Izredna profesorica		Redna profesorica		Drugo	
		f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
11 Popravila $\chi^2 = 9,461$; g = 14; P = 0,800	Ženske	0	0	0	0	1	7,7	0	0	1	4,3	3	12,5	0	0	0	0
	Moški	2	66,7	4	66,7	9	69,2	11	84,6	14	60,9	15	62,5	2	50	12	70,6
	Oba	1	33,3	2	33,3	3	23,1	2	15,4	8	34,8	6	25	2	50	5	29,4
12 Nega $\chi^2 = 31,645$; g = 7; P = 0	Ženske	1	33,3	6	100	8	61,5	7	53,8	15	65,2	7	29,2	1	25	1	5,9
	Moški	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Oba	2	66,7	0	0	5	38,5	6	46,2	8	34,8	17	70,8	3	75	16	94,1
13 Vzgoja $\chi^2 = 22,176$; g = 7; P = 0,002	Ženske	0	0	3	50	2	15,4	7	53,8	9	39,1	3	12,5	1	25	0	0
	Moški	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Oba	3	100	3	50	11	84,6	6	46,2	14	60,9	21	87,5	3	75	17	100
14 Šolska pomoč $\chi^2 = 38,196$; g = 14; P = 0,0	Ženske	0	0	6	100	7	53,8	7	53,8	8	34,8	5	20,8	3	75	3	17,6
	Moški	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Oba	3	100	0	0	6	46,2	6	46,2	15	65,2	19	79,2	1	25	16	82,4
Skupaj		3	100	6	100	13	100	13	100	23	100	24	100	4	100	17	100

Tabela 5: Število (f) in strukturni odstotki (f %) po dejavnostih v družini glede na delovno mesto

V lastnih gospodinjstvih same kuhajo večinoma anketiranke, ki so po nazivu višje predavateljice, lektorice, asistentke, docentke in izredne profesorice. Te so namreč v več kot 50 % izbrale odgovor, da za kuhanje poskrbijo same. Pri drugih večinoma oba partnerja enako poskrbita za kuho. Nakupovanje je dejavnost, ki jo opravljajo večinoma anketiranke same ali oba s partnerjem enako. Zanimivo je dejstvo, da nakupujejo večinoma anketiranke, ki so izvoljene v naziv višje predavateljice, lektorice, asistentke in docentke, medtem ko izredne in redne profesorice ter druge sodelavke večinoma nakupujejo enako kot njihovi partnerji. Pri čiščenju stanovanjskih površin se rezultati med delovnimi mesti anketiranih žensk bistveno ne razlikujejo. Vse ženske, ne glede na delovno mesto, so v večini odgovorile, da same skrbijo za čiščenje. Skrb za denarne zadeve je ena izmed dejavnosti, ki jih v družini večinoma opravljata oba enako in to v vseh primerih, razen pri anketiranih asistentkah in docentkah, ki v 78,3 % z denarjem večinoma upravljajo same. Popravila v hiši ali zunaj nje oz. stanovanja so edina dejavnost, za katero v večini (v več kot 50 %) skrbijo partnerji anketirank, ne glede na akademski naziv anketiranke. Nego otrok opravljajo večinoma anketiranke, ki so višje predavateljice, lektorice, asistentke ali docentke, medtem ko ženske z drugimi nazivi to dejavnost opravljajo večinoma enako kot njihovi partnerji. Vzgoja otrok je edina izmed treh dejavnosti, vezanih na otroke, ki jo ne glede na naziv anketiranke opravljajo v enaki meri kot njihovi partnerji.

Položaj žensk v znanosti v družbi

Raziskali smo ocene anketirank o položaju žensk v znanosti v družbi in njenem širšem okviru tako, da so anketiranke ocenjevale, v kolikšni meri se strinjajo s podanimi stališči.

S prvo trditvijo *»naloga moža v zakonu je, da služi denar, žene pa, da skrbi za gospodinjstvo in družino«* se anketiranke v največji meri niso nikakor strinjale (94,1 %). Prav tako se večina anketirank ni strinjala s trditvijo *»že v redu, če je ženska zaposlena, toda tisto, kar si ženske najbolj želijo, so dom in otroci«*. Večina anketirank (68 %) pa se je strinjala s stališčem, da *»biti zaposlena za žensko pomeni biti neodvisna«*. V sodobni družbi, ki podpira samostojnost posameznikov, je to razumljivo, vendar pa to prav tako kaže na potrebo po podpori družin zaposlenih staršev, kot na primer razbremenitev vsakdanjih opravil (kuhanja, nakupovanja), ki jih namesto njih postori nekdo drug. Kljub sodobnim družbenim trendom se z navedenim stališčem 21,3 % anketirank ni strinjalo, kar je dokaj presenetljivo glede na to, da so vse anketiranke zaposlene. Naslednje stališče je bilo *»za žensko je prav tako izpolnjujoče, če je gospodinja, kot če dela za plačilo«*, s katerim se nikakor ni strinjala skoraj polovica anketiranih žensk oz. 49,5 %. Da morata *»oba, mož in žena, prispevati svoj delež k družinskemu dohodku«*, se je v celoti strinjala velika večina anketirank (75,7 %), kar ni presenetljivo, saj v današnjem času dva dohodka družini predstavljata lažje preživetje. Po ocenah 52,4 % anketirank bi morali *»moški več*

časa posvetiti skrbi za otroke, kot ga posvečajo sedaj«. Za današnji čas zelo staromodno je stališče, da »če gledamo v celoti, družinsko življenje trpi, kadar je žena polno zaposlena«, a vendar se je četrtnina anketirank oz. 26,2 % z njim v celoti strinjala; 34 % je bilo neodločenih in 39,8 % se z navedenim nikakor ni strinjalo. Iz tega lahko sklepamo, da si veliko anketirank želi ostati doma pri družini, a zaradi kakovostnejšega življenja, ki ga družini prinašajo višji dohodki, hodijo v službo, in tako za otroke ostaja vedno manj časa. Izrazito seksistična je bila ideja, da »kadar je malo možnosti za zaposlitev, naj imajo pri zaposlovanju moški prednost pred ženskami«, zato je bilo pričakovano, da se večina anketirank s tem nikakor ni strinjala. Da bo »predšolski otrok zelo verjetno trpel, če je mati zaposlena«, je prepričanih le 5,8 % anketirank, 22,4 % pa jih je bilo glede navedene trditve neodločenih. Čeprav si anketiranke želijo preživeti več časa s svojo družino, jih je 71,8 % odgovorilo, da nikakor ne mislijo, da njihov otrok trpi, ker so zaposlene. To pomeni, da anketiranke iz našega vzorca (podobno kot sicer ženske v Sloveniji) zaupajo javnim institucijam ali drugim osebam, da dobro poskrbijo za njihove otroke v času, ko so one v službi. Zadnje stališče je bilo, da bi morali »moški opravljati več gospodinskih del, kot jih opravljajo sedaj«. S tem se je strinjala dobra polovica anketirank (52,4 %).

Zanimalo nas je tudi, kako ženske ocenjujejo situacijo ocenjevanja kakovosti oz. ali je po njihovi oceni zagotovljena nepristranskost. Anketiranke so večinoma pri-trdile, da pristranskost zaradi spola v postopkih ocenjevanja kakovosti obstaja. Veliko je bilo tudi neodločenih.

	Izid χ^2 -preizkusa
Ocena o izključeni možnosti pristranskosti zaradi spola <u>glede na starost</u>	$\chi^2 = 20,232$ g = 8 P = 0,009
Ocena o izključeni možnosti pristranskosti zaradi spola <u>glede na delovno mesto</u>	$\chi^2 = 18,077$ g = 14 P = 0,203
Ocena o izključeni možnosti pristranskosti zaradi spola <u>glede na starost otrok</u>	$\chi^2 = 35,219$ g = 10 P = 0,000

Tabela 6: Rezultati preizkušanja odvisnih zvez med spremenljivkami

Glede na starost nam rezultat χ^2 -preizkusa pove, da lahko ničelno hipotezo (H_0) zavržemo. Torej obstaja statistično značilna razlika med starostjo žensk in izključeno možnostjo pristranskosti zaradi spola. Najbolj so bile o obstoju možnosti pristranskosti zaradi spola prepričane anketiranke, starejše od 60 let. Sklepamo, da so starejše anketiranke prestale že marsikatero izkušnjo, zato poznajo položaj žensk

v znanosti. Najbolj neodločene so bile anketiranke, stare med 51 in 60 let. To bi lahko razložili tako, da so nekatere glede na delovno dobo že doživele kakšno grenko izkušnjo zaradi razlik med spoloma, zaradi česar so sedaj neodločene, poleg tega pa moramo upoštevati tudi obstoj latentne nevarnosti strahu.

χ^2 -preizkus nam glede na delovno mesto pokaže, da lahko ničelno hipotezo (H_0) ohranimo in trdimo, da statistično značilna razlika med delovnim mestom in izključeno možnostjo pristranskosti zaradi spola ne obstaja. Starejše anketiranke so v enaki meri kot mlajše ocenile, da možnost pristranskosti obstaja. Rezultati so pričakovani, saj možnost pristranskosti zaradi spola obstaja na vseh delovnih mestih; pristranskost ni odvisna od delovnega mesta, temveč od delodajalca, nadrejenih ali komisij za ocenjevanje kakovosti. Glede na starost otrok lahko na podlagi rezultata χ^2 -preizkusa ničelno hipotezo (H_0) zavržemo. Obstaja statistično značilna razlika med starostjo otrok in izključeno možnostjo pristranskosti zaradi spola. O pristranskosti so najbolj trdno prepričane anketiranke z osnovnošolskimi in srednješolskimi otroki.

Prav tako nas je zanimalo, ali po oceni anketirank obstajajo enake možnosti žensk in moških za napredovanje. Večina anketirank ocenjuje, da v procesih napredovanja obstajajo enake možnosti za ženske in za moške. A na drugi strani, kot prikazuje analiza prejšnjega vprašanja, anketiranke čutijo pristranskost.

	Izid χ^2 -preizkusa
Enake možnosti žensk in moških za napredovanje <u>glede na starost</u>	$\chi^2 = 16,198$ g = 8 P = 0,040
Enake možnosti žensk in moških za napredovanje <u>glede na delovno mesto</u>	$\chi^2 = 56,829$ g = 14 P = 0,000

Tabela 7: Rezultati preizkušanja odvisnih zvez med spremenljivkami

Glede na starost na osnovi χ^2 -preizkusa ugotavljamo, da lahko ničelno hipotezo (H_0) zavržemo. Torej obstaja statistično značilna razlika med starostjo anketirank in enakimi možnostmi žensk in moških za napredovanje. Da obstajajo enake možnosti za napredovanje, so najbolj prepričane anketiranke, starejše od 60 let, najmanj pa mlajše od 30 let.

Kakor kaže rezultat χ^2 -preizkusa, lahko glede na delovno mesto ničelno hipotezo (H_0) zavržemo ter rečemo, da obstaja statistično značilna razlika med delovnim mestom anketirank in enakimi možnostmi žensk in moških za napredovanje. Anketiranke z višjimi nazivi so večinoma ocenile, da so enake možnosti za napredovanje

žensk in moških zagotovljene, medtem ko tiste z nižjimi nazivi o tem niso tako prepričane.

Anketiranke smo spraševali tudi po ukrepih za ustvarjanje spolnega ravnovesja. Skoraj polovica jih je ocenila, da v instituciji, v kateri so zaposlene, ne obstajajo ukrepi za ustvarjanje spolnega ravnovesja, medtem ko jih podobno število ocenjuje, da s tem niso seznanjene. Le slabih 6 % anketirank je odgovorilo, da ukrepi za ustvarjanje spolnega ravnovesja v njihovi instituciji/zavodu obstajajo.

Na osnovi χ^2 -preizkusa smo ugotovili, da lahko glede na delovno mesto ničelno hipotezo (H_0) zavržemo, ker obstaja statistično značilna razlika med delovnim mestom in ukrepi za ustvarjanje spolnega ravnovesja. O obstoju ukrepov za ustvarjanje spolnega ravnovesja so najbolj prepričane izredne in redne profesorice. Izidi so pričakovani, saj tudi če obstajajo določeni ukrepi za ustvarjanje spolnega ravnovesja, so le-ti mnogokrat delavcem skriti in zadevajo le odločitve vodstva, tako da ni presenetljivo, da največ anketirank za obstoj teh ukrepov ne ve. Podobno moramo upoštevati tudi pri negativnih odgovorih, saj ni nujno, da so delavci seznanjeni s kadrovske politiko vodstva. Lahko bi sklepali le, da so izredne in redne profesorice že dovolj dolgo zaposlene v neki instituciji, da tako te ukrepe poznajo, če, seveda, sploh obstajajo. Velika večina anketirank ne pozna nobene organizacije, ki se ukvarja s položajem žensk v znanosti. To je logično, saj v Sloveniji takšnih organizacij ni, razen Komisije na UP.

	Izid χ^2 -preizkusa
Poznavanje organizacij, ki se ukvarjajo s položajem žensk v znanosti <u>glede na starost</u>	$\chi^2 = 1,649$ $g = 4$ $P = 0,800$
Poznavanje organizacij, ki se ukvarjajo s položajem žensk v znanosti <u>glede na delovno mesto</u>	$\chi^2 = 19,432$ $g = 7$ $P = 0,007$

Tabela 8: Rezultati preizkušanja odvisnih zvez med spremenljivkami

Glede na delovno mesto nam je χ^2 -preizkus pokazal, da lahko v tem primeru ničelno hipotezo (H_0) zavržemo. Obstaja statistično značilna razlika med poznavanjem organizacij, ki se ukvarjajo s položajem žensk v znanosti, in delovnim mestom. V največji meri omenjene organizacije poznajo izredne in zlasti redne profesorice, najmanj pa višje predavateljice, lektorice in docentke. Dobljeni empirični rezultati so presenetljivi, saj se o ženskah v znanosti že dolgo časa veliko govori, še posebej v zadnjih letih po sprejetju Zakona o enakih možnostih in drugih aktih. Zlasti od vstopa Slovenije v EU se je na tem področju veliko spremenilo, zato smo pričakovali, da bodo ženske, ki so zaposlene na tem področju, v večji meri

poznale organizacije, ki se borijo za njihov boljši položaj ali raziskujejo obstoječega.

21		f	f %
	zelo slab	2	1,9
	slab	12	11,7
	niti slab niti dober	49	47,6
	dober	36	35,0
	zelo dober	4	3,9
	Skupaj	103	100

Tabela 9: Ocena splošnega položaja žensk v znanosti v Sloveniji

Raziskovali smo tudi ocene anketirank o splošnem položaju žensk v znanosti v naši državi. Največ anketirank se je odločilo za oceno, da položaj žensk v znanosti v naši državi ni niti dober niti slab.

	Izid χ^2 -preizkusa
Ocena splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi <u>glede na starost</u>	$\chi^2 = 40,599$ g = 16 P = 0,001
Ocena splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi <u>glede na delovno mesto</u>	$\chi^2 = 61,398$ g = 28 P = 0,000
Ocena splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi <u>glede na starost otrok</u>	$\chi^2 = 30,936$ g = 20 P = 0,056

Tabela 10: Ocena položaja žensk v znanosti glede na starost, delovno mesto in starost otrok

Glede na starost na podlagi χ^2 -preizkusa ugotavljamo, da lahko ničelno hipotezo (H_0) zavržemo. Torej obstaja statistično značilna razlika med starostjo in oceno splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi. Največkrat svoj položaj kot niti slab niti dober ocenjujejo anketiranke, stare med 41 in 50 let in med 51 in 60 let. Zlasti opazno je, da svoj položaj slabše ocenjujejo mlajše kakor starejše. To pa, v globalnem družbenem kontekstu sodobne postmoderne družbe, tudi ni povsem presenetljivo, saj imajo mlajše ženske, ki šele vstopajo na trg (akademskega) dela, ve-

liko (tudi nepredvidljivih) problemov. Zato je tudi razumljivo, da starejše anketiranke bolj ocenjujejo svoj položaj.

Glede na delovno mesto nam rezultat χ^2 -preizkusa pove, da lahko ničelno hipotezo (H_0) zavržemo, saj smo zaznali statistično značilno razliko med delovnim mestom in oceno splošnega položaja žensk v znanosti. Anketiranke z nižjim akademskim nazivom svoj položaj v družbi ocenjujejo slabše kot tiste z višjim. Izidi so pričakovani, saj imajo mlajše v primerjavi s starejšimi v današnjih izredno zaostrjenih družbenih pogojih v slovenski družbi pogosto resne eksistencialne probleme, ki se nanašajo zlasti na ekonomsko in socialno neodvisnost. Prav tako se mlajše anketiranke bolj bojijo za zaposlitev, kar še otežuje njihov položaj. Anketirane izredne, zlasti pa redne profesorice pa so že izkušene in so manj ogrožene zaradi izgube redne zaposlitve ali prenehanja akademskega naziva.

Glede na starost otrok nam χ^2 -preizkus pokaže, da lahko ničelno hipotezo (H_0) obdržimo, ob upoštevanju, da obstaja tendenca razlike, saj statistično značilna razlika med starostjo otrok in oceno splošnega položaja žensk v znanosti v naši državi ne obstaja. Anketiranke z otroki, ne glede na njihovo starost, so v povprečju enako (ne)zadovoljne s svojim položajem kot tiste, ki otrok nimajo. Kot niti dober niti slab so v največji meri ocenile svoj položaj anketiranke s srednješolskimi otroki, v najmanjši meri pa ženske s predšolskimi otroki. Dobljeni rezultati so pričakovani, saj tudi država kot delodajalec ni optimalno naklonjena materinstvu, saj le-to zanj na trgu delovne sile ne predstavlja posebnih ugodnosti, prej nasprotno. Prav zato je pričakovano, da anketiranke, ki so matere, svoj položaj ocenjujejo malo slabše kot tiste, ki bodo matere šele postale (ali pa tudi ne). Joganova (2006) je prepričana, da pri obravnavi posebnosti položaja žensk v znanosti nikakor ni mogoče spregledati dejstva, da je v preteklosti prevladovalo popolno izključevanje žensk iz te dejavnosti. Vstopanje žensk v akademsko izobraževanje in znanstveno delovanje ponekod še danes poteka v okoliščinah, v katerih se le počasi razkrajajo značilnosti dolgotrajne spolne delitve dela z vključeno žensko podrejenostjo. Takšna moškostrediščno določena hierarhija med spoloma, kjer so ženske podrejene, se je reproducirala kot celovit strukturni pojav na vseh področjih urejanja medčloveških odnosov in še danes vpliva na zaposlovalno in tudi napredovalno politiko, vendar vseeno v manjši meri kot nekoč.

Glede na to, da so anketiranke pri prejšnjem vprašanju ocenile svoj položaj, nas je zanimalo še, kako ocenjujejo potrebe po spremembah. Iz rezultatov sicer različnih raziskav lahko sklepamo, da se največ žensk s spolno diskriminacijo srečuje v zvezi s predvidevanjem delodajalcev, da bodo diplomantke, če jih bodo zaposlili, slej ko prej zanosile in odšle na porodniški dopust. Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadarjeva (2007) opozarjata, da obstaja zelo velika spolna diskriminacija v primerjavi z drugimi institucijami prav v znanosti oz. na univerzi, ki predstavlja trdnjavo in nosilko neke kulture oz. tradicije. Ta se nanaša na to, da »ženske sodijo za štedilnik, moški pa prinašajo k hiši kruh« (str. 69).

22		f	f %
	da	80	77,7
	ne	23	22,3
	Skupaj	103	100

Tabela 11: Potreba po spremembah na področju položaja žensk v znanosti

Da obstaja potreba po spremembah položaja žensk v znanosti, je odgovorilo kar 80 anketirank (77,7 %), medtem ko je slaba četrtina (23 oz. 22,3 %) prepričanih, da na področju položaja žensk ne bi bilo potrebno spremeniti ničesar.

	Izid χ^2 -preizkusa
Potrebe po spremembah na področju položaja žensk v znanosti <u>glede na delovno mesto</u>	$\chi^2 = 4,757$ g = 4 P = 0,313
Potrebe po spremembah na področju položaja žensk v znanosti <u>glede na starost otrok</u>	$\chi^2 = 6,204$ g = 5 P = 0,287

Tabela 12: Rezultati preizkušanja odvisnih zvez med spremenljivkami

Glede na delovno mesto nam rezultat χ^2 -preizkusa pokaže, da lahko ničelno hipotezo (H_0) obdržimo, saj razlika med delovnim mestom in potrebo po spremembah ne obstaja. Anketiranke so ne glede na delovno mesto v enaki meri ocenile, da bi bilo potrebno položaj žensk v znanosti spremeniti. V najmanjši meri so potrebe po spremembah ocenile redne in izredne profesorice. To je bilo pričakovano, saj je delovno mesto redne profesorice trajno, tako da ženska kot redna profesorica več ne živi v strahu pred izgubo zaposlitve. Običajno so to tudi ženske z določeno delovno dobo, ki so si nabrale veliko delovnih izkušenj in so v akademski sferi tudi visoko cenjene. Zato ne potrebujejo sprememb v tolikšni meri kot mlajše, ki so v stalnem strahu pred izgubo delovnega mesta in se celo bojijo zanositi, da ne bi v času svoje odsotnosti izgubile delovnega mesta.

Kakor kaže rezultat χ^2 -preizkusa, lahko glede na starost otrok ničelno hipotezo (H_0) prav tako obdržimo, saj statistično značilna razlika med potrebo po spremembah položaja žensk v znanosti in starostjo otrok ne obstaja. Anketiranke z otroki ali tiste, ki jih (še) nimajo, se v enaki meri strinjajo, da so spremembe na področju položaja žensk v znanosti potrebne. S tem se v največji meri strinjajo anketiranke z mlajšimi otroki (s predšolskimi in osnovnošolskimi). Pričakovali smo, da bodo an-

ketiranke brez otrok potrebo po spremembah izrazile v manjši meri kot ženske z otroki, kar kaže na to, da položaj žensk (mater ali ne) v znanosti v naši državi resnično ni tako dober, kot bi lahko bil ali bi celo moral biti.

Nasveti za izboljšanje

Edino odprto vprašanje se je glasilo: *Izsledki različnih raziskav kažejo, da družinske obveznosti predstavljajo zelo pomembno oviro za napredovanje žensk (mater) znanstvenic. Kaj bi bilo po vašem mnenju mogoče storiti za zmanjšanje te ovire (na vaši univerzi/drugi instituciji in/ali v širšem družbenem okolju)?* Prejeli smo več različnih odgovorov in pri vsaki anketiranki izbrali tistega, ki ga je navedla kot prvega in/ali ga tudi najbolj temeljito opisala. Te odgovore smo signirali in jih rangirali v pet predlogov, ki bi pripomogli k odpravi prepričanja, da družinske obveznosti predstavljajo oviro za napredovanje znanstvenic. Prikazujemo jih v tabeli 13.

23	f	f %
enakomerna razdelitev družinskih obveznosti	26	25,2
reorganizacija varstva otrok	18	17,5
pomoč na domu (starši, pomočnica)	12	11,7
višji dohodki za zaposlene z otroki	8	7,8
reorganizacija delovnega časa	39	37,9
Skupaj	103	100

Tabela 13: Predlogi za zmanjševanje ženske družinske (nad)obremenjenosti

Več kot tretjina anketirank (37,9 %) je ocenila, da bi reorganizacija delovnega časa največ pripomogla k odpravi prepričanja, da družina predstavlja oviro za napredovanje na področju znanosti. Anketiranke so zlasti navajale lastne ideje, kot: delo od doma, ukinitev 8-urnega delovnika, določitev osnovnih ciljev, ki jih mora ženska v določenem času uresničiti (npr. mesečni načrt dela), odprava obveznosti prihajanja v kabinete, ker znanstveniki določenih strok lažje delajo doma (največkrat so to izpostavile anketiranke, starejše od 60 let, in tiste s predšolskimi in osnovnošolskimi otroki).

Kar 25,2 % anketirank je ocenilo, da družina pri napredovanju ni ovira, če se partnerja med seboj dogovorita in si enakomerno razdelita določene obveznosti. Anketiranke so poudarjale pomen dogovora med partnerjema, saj ženska sama z otroki težko uskladi znanstvenoraziskovalno delo z družinskimi obveznostmi, ni pa

nemogoče. Enakomerna delitev starševskih obveznosti je predlog, ki so ga izrazile večinoma anketiranke, mlajše od 60 let, medtem ko starejše le-tega niso predlagale. Glede na starost otrok so ta predlog v največji meri izrazile anketiranke brez otrok in tiste, katerih otroci so že samostojni.

17,5 % anketirank je kot potrebno izrazilo reorganizacijo varstva otrok, kar bi pripomoglo k razbremenitvi staršev zaradi posebne narave dela. Predlagale so še: spremenjen delovni čas vrtca, še posebej odprtje vrtcev v popoldanskem in tudi večernem času, saj znanstvenoraziskovalno delo ne poteka samo dopoldne; možno varstvo otrok v okviru delovnega okolja, kar se v nekaterih državah EU že dogaja. Kar 11,7 % anketirank je izpostavilo pomen določene pomoči na domu s strani družine, zlasti pomoč svojih ali partnerjevih staršev. Nekaj anketirank ocenjuje tudi, da bi se prepričanja, da družina ovira znanstveno kariero, odpravila, če bi država poskrbela, da bi gospodinjska pomoč na domu postala poklic ali kako drugače ovrednotena dejavnost, saj se tako ali tako izvaja in tako samo širi sivo ekonomijo. Brez pomočnic, ki likajo, perejo, varujejo otroke, mnoge anketiranke več ne bi zmoгле poskrbeti za vse. Ta predlog so v večini predlagale anketiranke, starejše od 30 let. Ker pa so to ženske, ki so že matere (saj so anketiranke, mlajše od 30 let (še) brez otrok), lahko posplošimo, da so se za ta predlog zavzemale anketiranke matere vseh starosti. Torej, matere predlagajo pomoč na domu kot nujno pri doseganju lažjega ter kakovostnejšega življenja. Ta predlog so glede na starost otrok največkrat izpostavile anketiranke, katerih otroci že študirajo na višjih ali visokih šolah oz. univerzah. 7,8 % anketirank je prepričanih, da bi se za zaposlene z otroki morali zvišati dohodki, ki bi omogočali, da bi znanstveniki in tudi drugi zaposleni lažje usklajevali plačano delo in družinsko življenje. Živimo v času, kjer je denar sveta vladar in kjer si lahko z njim plačamo mnoge storitve, pomoč, kupimo izdelke, ki bi nam olajšali delo, oz. bi določene obveznosti opravili drugi. Največkrat so ta predlog izpostavile anketiranke s predšolskimi, osnovnošolskimi in srednješolskimi otroki, katerih otroci še niso samostojni in katerim bi dodaten dohodek ali višja olajšava izboljšala finančno stanje družine.

Na podlagi ponujenih predlogov sklepamo, da so pričakovanja o možnih izboljšavah vezana zlasti na samo vodenje ustanov in ozaveščanja vodilnih, saj se bo pri delavcih izboljšala kakovost življenja, če bodo delodajalci spremenili potek in organizacijo dela. Ideje anketirank so izredno zanimive in polne domišljije. Če bi bilo mogoče del teh želja uresničiti, ocenjujemo, da bi bilo življenje vseh, ne samo znanstvenikov, veliko lažje.

Anketiranke smo povprašali tudi o ustreznosti skrajšanega delovnega časa. Kar 81,6 % jih je odgovorilo, da bi bil skrajšani delovni čas primeren za zaposlene starše z majhnimi otroki, kar pomeni, da anketiranke pri skrbi za otroke ne izključujejo svojih partnerjev. Le 9,7 % pa, da za mlade matere, torej izključujoč očete. Za 7,7 % anketirank pa takšen delovni čas v naši današnji družbi ni primeren.

	Izid χ^2 -preizkusa
Predlog skrajšanega delovnega časa glede na starost	$\chi^2 = 12,565$ $g = 12$ $P = 0,401$
Predlog skrajšanega delovnega časa glede na starost otrok	$\chi^2 = 20,671$ $g = 15$ $P = 0,148$

Tabela 14: Rezultati preizkušanja odvisnih zvez med spremenljivkami

Na podlagi χ^2 -preizkusa lahko glede na starost ničelno hipotezo (H_0) obdržimo. Statistično značilna razlika med predlogi skrajšanega delovnega časa in starostjo žensk ne obstaja. Mlajše anketirane ženske se v enaki meri strinjajo s predlogi starejših kolegic. Dobljeni empirični rezultati niso pričakovani, saj smo pričakovali več strinjanja s predlogom, da je skrajšani delovni čas primeren za zaposlene starše z majhnimi otroki. Presenetil nas je tudi delež tistih, ki se s predlogom skrajšanega delovnega časa sploh ne strinjajo, kar je seveda razumljivo, če upoštevamo posebnosti znanstvenoraziskovalnega dela anketirank. Tako sklepamo, da postaja plačano delo oz. služba v naši družbi vedno pomembnejša vrednota, ki se seveda povezuje z denarjem in ki tako v ozadje potiska druge, nekoč temeljne vrednote, kot na primer družino, ki pa ni samo anketirankam, ampak večini Slovencev, najpomembnejša vrednota (glej raziskave SJM).

Kakor kaže χ^2 -preizkus glede na starost otrok, lahko ničelno hipotezo (H_0) prav tako obdržimo, saj razlika med predlogi skrajšanega delovnega časa in starostjo otrok ni statistično značilna. Anketiranke z mlajšimi otroki se po predlogih ne razlikujejo od anketiranih kolegic, ki imajo starejše otroke, ali od tistih, ki otrok (še) nimajo. Ni presenetljivo, da je več kot polovica anketirank ne glede na starost otrok podprla predlog skrajšanega delovnega časa za zaposlene starše z majhnimi otroki. A ker živimo v času (težko definirane in vse bolj nepredvidljivega) kapitalizma, kjer je dobiček cilj vseh in sredstvo ter opravičilo za vse, je razumljivo, da ta oblika zaposlovanja ne prevladuje. Izidi niso pričakovani, saj smo predvidevali, da bo več anketirank z majhnimi otroki podprlo predlog skrajšanega delovnega časa in da se nobena mati predšolskega ali osnovnošolskega otroka ne bo strinjala s tem, da takšen delovni čas v današnji družbi ni primeren.

Možnosti aplikacije znanstvenih spoznanj

Dobljeni empirični rezultati naše raziskave opozarjajo na potrebne spremembe, ki bi v praksi morale povzročiti spremembe. In to spremembe na boljše.

V prvi vrsti bi za izboljšanje morala poskrbeti družba, v največji meri pa seveda vsak sam oz. vsaka družina kot skupnost zase. Gre za to, da je veliko anketirank izrazilo potrebo po aktivnejšem očetovanju oz. po spodbujanju aktivnejše vloge očetov. Zadnje so anketiranke večinoma izrazile pri vprašanju o enakomerni delitvi starševskih obveznosti ter pri odstotkih opravljanja določenih dejavnosti, pa tudi pri odprtem vprašanju, kjer so prav tako predlagale porazdelitev obveznosti med oba partnerja. Aktivnejše očetovanje je potrebno tudi glede na oceno trditve, da bi morali *moški opravljati več gospodinjskih del, kot jih opravljajo sedaj*. S tem se strinja dobra polovica anketirank, medtem ko jih je več kot tretjina neodločenih. Glede na to tako ni dvomov o tem, da si anketiranke želijo večjo vlogo svojih partnerjev pri vzgoji in negi otrok. To bi morali spodbujati, objavljati prispevke na to temo in skrbeti, da bi očetje bili na vseh korakih aktivni v svoji vlogi.

Eden izmed pomembnejših premikov pri izboljšanju položaja žensk v znanosti bi bila tudi odprava pristranskosti v ocenjevanju kakovosti dela zaradi spola v akademski sferi (in seveda tudi na splošno pri zaposlovanju ter napredovanju). Veliko anketirank je prepričanih, da nepristranskost ni zagotovljena. To zlasti zaznavajo anketiranke, mlajše od 40 let in z nižjimi nazivi, ki največkrat zaznavajo pristranskost zaradi (bodočega) starševstva. Nad tem bi bilo potrebno vzpostaviti več nadzora. Prav tako bi državne institucije, kamor uvrščamo tudi univerzo, morale biti vzor zasebnim in bi tako morale biti prve pri odpravi pristranskosti zaradi spola. Dejstvo je, da če država nekaj uzakoni in tega same državne institucije ne upoštevajo, je še manj verjetno, da se bodo tega držala tudi zasebna podjetja in druge organizacije. S pristranskostjo so povezane tudi enake možnosti za napredovanje. Pomembno je, da to ni zgolj napisano, ampak udejanjeno v praksi. Za to bi morali poskrbeti delodajalci, v nasprotnem primeru pa bi zaposleni naj poiskali pomoč. Mogoče celo anonimno zaradi strahu pred izgubo službe?!

Kot potrebno ocenjujemo tudi samo uveljavljanje ukrepov za ustvarjanje spolnega ravnovesja. Dejstvo namreč je, da v Sloveniji imamo ustrezno izobražene kadre, a prav ti omogočajo selektivnost delodajalcev. Ti se v primeru, da za delovno mesto zaprosita tako ženska kot moški, raje odločijo za moške, ki najverjetneje ne bodo koristili starševskega dopusta ter dopusta za nego in varstvo otroka, prav tako pa bo moški zaradi bolezni otrok manj odsoten z dela.

Tudi podpiranje enakopravnosti med ženskimi in moškimi raziskovalci je pomemben ukrep, ki je prav tako eden od bistvenih pogojev za optimalen razvoj na področju znanstvenoraziskovalnega dela v Evropi in tudi po svetu. Trenutno so ženske premalo zastopane v znanstvenih institucijah, še posebej na vodilnih mestih. Zato se je pomembno zavedati, da je večja uravnoteženost spolov na vseh ravneh na področju raziskovanja ključni element pri krepitvi javnega zaupanja v znanost (www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/_PovetZZR_Jogan3.pdf).

Potrebno bi bilo prav tako spodbujati ženske, da si več ne dovolijo biti podrejene. Tukaj ne gre za spodbujanje feminizma, ampak za spodbujanje vedenja o enakopravnosti, ki bi morala biti ljudem javno predstavljena. Z raziskavo smo ugotovili, da so anketiranke večinoma prepričane o tem, da so samostojne in emancipirane, vendar le, če same naredijo dovolj za to. Zato bi jih morali spodbujati v sredstvih javnega obveščanja, na primer z oglasnimi sporočili, prav tako je pomembno spodbujanje določenih projektov oz. programov, kot je na primer *Družini prijazno podjetje*. Potrebno bo poskrbeti za ustanovitev ustrezne pooblaščen osebe oz. institucije za njihovo delovanje v smeri večje medijske prepoznavnosti organizacij (vladnih ali nevladnih), ki se ukvarjajo s položajem žensk v znanosti.

Biti ženska in še znanstvenica v današnjem času, kjer sta produktivnost in zaslužek temeljna cilja, ne pomeni posebej dobrega izhodišča, kar dokazujejo tudi podatki raziskave, saj ženske s svojim položajem načeloma niso najbolj zadovoljne in si želijo sprememb. Ko Sorčan (2007) primerja stopnjo rasti zaposlovanja raziskovalk in raziskovalcev, ugotavlja, da smo Slovenci na dnu lestvice v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Poudarja še, da s takšno dinamiko zaposlovanja ne bomo dosegli zastavljenih lizbonskih in slovenskih ciljev, ki predvidevajo določeno stopnjo prisotnosti obeh spolov v znanosti in raziskovanju. Zato bi v Sloveniji morali povečati še vlaganja v raziskovanje in razvoj, še posebej v raziskovalne kadre, ne glede na to, da mnogi menimo, da je zlasti v ženskem delu populacije diplomantov naših univerz izreden, a (pre)pogosto neizkoriščen intelektualni potencial. Prav zaradi tega razloga bi bilo smiselno predlagati oblikovanje novih programov za večje in hitrejše vključevanje žensk v podiplomsko in podoktorsko izobraževanje ter nove programe za spodbujanje znanstvenega raziskovanja med raziskovalkami. Vendar pa ob tem, seveda, ne smemo pozabiti na pogoje zagotavljanja enakih možnosti za vse.

Povzamemo lahko, da družina in obveznosti v družini predstavljajo večjo oviro pri napredovanju na področju znanosti in raziskovanja, a posameznice dokazujejo, da je usklajevanje mogoče. Ocenjujemo, da je pomembna odločitev ženske, ali bo sprejela to odločitev in sklepala kompromise, ki bodo omogočili tako delo v znanosti kot družinsko življenje, ali pa bo obstala na obstoječem delovnem mestu ter se sprijaznila z neenakim položajem v primerjavi z moškimi kolegi.

Z našo raziskavo smo utemeljili tezo, da so ženske znotraj znanstvene sfere spolno diskriminirane, da je ženskam v znanosti težje kakor moškim. Poleg tega pa moramo omeniti še, da postaja načelo enakih možnosti vedno bolj pomembna sestavina za vesti odgovornih oseb na ključnih položajih ustanov ali zavodov (Jogan, 2006). To je pomembno, saj so le-te tiste, ki določajo vsakdanje razmere v znanosti in raziskovanju ter vplivajo na organizacije družin in družinskega življenja zaposlenih. Kljub določenim spremembam pa so potrebne še mnoge, da se bo v samem doga-

janju dejansko kaj spremenilo. Po drugi strani pa ne smemo pozabiti situacije moških, saj njihova pričakovanja glede kariere niso povezana z organizacijo njihovih obveznosti doma in vključevanja v gospodinjstvo in družinsko delo, ampak so pretežno enostransko usmerjena le na delovno uspešnost.

VIRI IN LITERATURA

Bell, S. (2010). Women in science: the persistence of gender in Australia. *Higher Education Management and Policy*, 22 (1), 47–65.

Bezenšek, J. (1996). Woman as a Teacher and as a mother. V Kalhous (ur.), *Sborník z 6. konference o současných celosv tových otázkách alternativního školství* (str. 7 18). Olomouc: Universitatis palackianae Olomucensis Facultas Pedagogica.

Corrigan, E. A. in Konrad, A. M. (2006). The Relationship of Job Attribute Preferences to Employment, Hours of Paid Work, and Family Responsibilities: An Analysis Comparing Women and Men. *Sex Roles*, 54 (1/2), 95–111.

Fulgini, A. J. in Pedersen, S. (2002). Family obligation and the transition to young adulthood. *Developmental Psychology*, 38, 856–868.

Gilbert, J. (2001). Science and its »Other«: looking underneath »woman« and »science« for new directions in research on gender and science education. *Gender and Education*, 13 (3), str. 291–305.

Haralambos, M. in Holborn, M. (2001). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hrženjak, M. (2007). *Nevidno delo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Jogan, M. (1986). Demokratizacija družine in osvobajanje žensk. V A. Krajnc (ur.), *Demokratska družina – kaj je to?* (str. 46 59). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.

Jogan, M. (2004). Spolna neenakost kot (ne)samoumevna značilnost sodobne slovenske družbe. V B. Malnar in I. Bernik (ur.), *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči* (265–286). Ljubljana: FDV.

Jogan, M. (2006). Ženske v znanosti: od izključenosti do (popolne) vključenosti. V: M. Gregorčič (ur.), *Yuniverzum: Ženske v znanosti* (str. 152 167). Ljubljana: Študentska založba.

Jogan, M. (2007). Delo + družina: razvojno geslo za oba spola v znanosti. V M. Sedmak in Z. Medarič (ur.), *Med javnim in zasebnim* (str. 131 153). Koper: Založba Annales.

Jogan, M. (b. l.). *Enake možnosti spolov v znanosti in raziskovanju*. Pridobljeno 5. 11. 2008, s http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/_PosvetZZR_Jogan3.pdf.

Jogan, M. (2001). *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kanjuro Mrčela, A. (2007). Uvod: plačano delo in »ostalo«. V *Delo in družina: s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja* (str. 11 26). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kanjus Mrčela, A. in Černigoj Sadar, N. (2007). Problemi pri usklajevanju plačanega dela in zasebnega življenja mladih v Sloveniji. V *Delo in družina: s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja* (str. 27-42). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kirn, A. (2000). Ženske v znanosti in znanost v družbi. *Družboslovne razprave*, 16 (34/35), str. 219-228.

Marn, N. in Dedič, V. (b. l.). *Položaj žensk na področju dela. Položaj žensk na vodilnih delovnih mestih in težave pri napredovanju (elaborat na podlagi študija literature iz področja položaja žensk na področju zaposlovanja)*. Pridobljeno 5. 12. 2008, s <http://www.equal.oria.si/equal/data/strani/ELABORAT.pdf>.

Mellner, C., Krantz, G. in Lundberg, U. (2006). Symptom Reporting and Self-Rated Health Among Women in Mid-Life: The Role of Work Characteristics and Family Responsibilities. *International Journal of Behavioral Medicine*, 13 (1), str. 1-7.

Sorčan, L. in Sorčan, S. (2007). *Uvodni nagovor posveta Ženske v znanosti in raziskovanju*. Ljubljana. <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PosvetZZRSorcan1.pdf>.